

שלמה חרחס

שלמה נולד במיר. פעמים אחדות, בדרכי לוילנה הודמנת לעיירה זו. כיום אין מוצאים אותה על המפה, אך במושגי הזמן ההוא היתה עיר ואם בישראל. עיירה של תורה. יצא לה מוניטין בעולם היהודי הודות ל„ישיבה“ המפורסמת שלה. שוק מרובע ומקצות הריבוע יצאו רחובות וסימטאות אחדות. היתה זו עיירה הומיה, סוערת בחייה הפנימיים, הרעיוניים. יהודים עמלים ויהודים למדנים.

הישיבה — המשגיח של הישיבה, שמו יצא לפניו בערים ובעיירות וגם בסביבה הנכרית. מסופר עליו שכאשר חלה — רפדו שלטונות העיירה את הכביש בתבן למען לא יפריע סירטור העגלות ולא יזיק לבריאותו של המשגיח.

בעיירה זו קם קן שומרי. מילדותו המוקדמת הסתופף שלמה בקן השומרי והיה למדריך המרכזי בתוכו.

קן שומרי ע"י הישיבה של מיר! זה היה מרד במציאות היהודית הסובבת. אך שלמה מרד ואהב את החיים היהודיים.

הוא היטיב לדעת שבאדם היהודי העממי ישנן סגולות נפלאות. מרד ועם זאת היה צמוד בכל נימי לבו לבית היהודי והאדם היהודי העממי, שהתהלך ברחובות עיירתו.

צמידות נפשית שורשית זו לבית היהודי היתה מתכונות היסוד שבו. הוא ידע כל אדם יהודי בעיירתו והיה אהוב מאוד בסביבתו. באיזה תענוג ובאיזו אהבה היה שלמה מספר „ביי אונדז איז געווען אַ ייד“.

הבית היהודי הזה היה בנפשו, בדמו והתמזג עם רקמת החיים בארץ ובקיבוץ. חייו של שלמה, ילדותו, התנועה, ריכוז וילנה, הגיטו, היער, הבריחה, התנועה בהעפלה וההעפלה לאילון היו שלמות אחת.

היתה זו דרך של נאמנות ללא גבול. לחברים חיים, לחבריו שנפלו בדרך, לדרך של תנועה שהיא הלוצה בעם.

עם ראשית סערת המלחמה יוצא שלמה לוילנה. פוגש קשת רחבה של חברי תנועה. עם פרוץ מלחמת גרמניה-רוסיה הוא חוזר לביתו, לעיירתו, מקים את המחתרת בה והודות לנסיבות מסייעות הוא מצליח להכניס נשק לגיטו.

נתגבשו אז שתי תכניות:

1. התקוממות יהודית בגיטו — שהיתה מביאה לחיסול סופי של הגיטו.
2. הוצאת היהודים ליער והמשך הלחימה ביערות. כ־200 יהודים מתוך 800 יוצאים מהעיירה. פרשה מופלאה ושלמה — הרוח החיה של ההזדיונות והיציאת.

וכאן ביער מתחילה פרשה שניה לא פחות סוערת.

יהודים יושבים במערות, ביערות, רבים ללא נשק, פזורים ומאויימים ע"י כנופיות שודדים מזוינות וכו'. שלמה עובר ממחנה משפחתי למשנהו, ממערה לשניה, מבקר יהודים, מביא להם מזון, מפיה רוח חיים.

וראה: למרות שכבר אז נפגע בבריאותו, התהלך בקושי, צלע, ובכל זאת „שלמה מיט די חברה“ — כך קראו לו היהודים ביערות — עורך בזריות במאמצים בלתי־רגילים את המסעות הפרטיזאניים הארוכים. בעודו ביער ועם השיחרור הוא משתתף במעשי־ינקם באלה מאנשי הסביבה ששיתפו פעולה עם הגרמנים ברצח יהודים.

בכל מעשה ממעשיו ובכל רגע מחייו — גם מבודד ויחיד הוא איש תנועת השומר הצעיר. כל אלה שהכירו אותו מתקופת הגיטו והיער — נשאלו מעריציו הגדולים. באותם בגדי ה„פרטיזונשצ'ינה“ שלמה מגיע לפולין, ללודז'. ברחוב זכודניה 60 היה מארגן אנשי תנועה, ויהודים ניצולים מגיטו ומחנה, אנשים המוכנים לצאת מפולין כמבקיעי גבולות וכו'.

היתה לו לשלמה דירה ב„באלוטי“ בגיטו היהודי לשעבר ומשם היה נותן את ההוראות ליוצאים לדרך. אותה עליית־גג — דירתו — הפכה קן חם לחבריו שבאו ונתקבצו או ללודז'. בתוך הזרם הסואן של הנדידה היהודית במחנות הפליטים נעמד שלמה יחד עם מרדכי יבדל לחיים, במרכז העשייה, ההעפלה. היתה זו יצירת יש מאין, הקמת קיבוצים לעשרות. צריך כסף — משיגים כסף. צריך לעבור גבולות — עוברים גבולות. שלמה פועל בפיקחות ובשכל, מחליט, מכריע, ברגע הנכון, במקום הנכון ובאמצעים הנכונים. לא לחינם הפכה התנועה ל„התנועה“ בתקופת ההעפלה, נערצת ע"י יידיים ויריבים כאחד.

וכאן בארץ תוך שנים ספורות, כצעיר, כאיש ההשלמה הוא משתרש בכל ההוויה, של אילון, יודע לעסוק בכל פרט ופרט של ההוויה הקיבוצית. קודם עובד כמסגר בסדנה ואח"כ במלאכה הטכנית. נעים היה לטייל עם שלמה במשק. הנה עובר חבר ותיק, חבר צעיר, ילד, אישה — לכל אחד היה מוצא שלמה את המלה הטובה הבלתי־אמצעית, המשפחתית. את יסורי הליו נשא בגבורה מופתית. חיפה על מכאובי גופו ונפשו בהומור יהודי, מלבב, רענן ופיקח. פיקח מאוד היה! ידע לתהות על קנקנו של אדם תוך כדי שניות — ולהעריכו נכונה. ביקור בחדרו היה גורם עונג, בתשומת הלב שהיה מקדיש לאדם כשהיה מקבלו, במתח הנפשי לקראת כל אדם ובמידת האהבה שרחש לאלה שהכירים וידעם, בבדיחות הנפלאה שהיתה מבודרת את חברתו. אחרי סיפור מבדה היה פורץ בסערה פנימית של צחוק והנאה רוחנית בלתי רגילה.

שלמה הוסיף תבלין לחיינו.

שלמה היה נציג מובהק של דור בתנועה. אני יודע ששלמה היה מתרעם כשמשבצים בן־אדם על חיותו ורבי־גונותו לתוך מסגרת של נוסחה. ובכל זאת אגיד: שלמה היה מופת בדורו, דור שעקר הרים, חבריו היו זרח זילברברג, אדק בוראקס, טוסיה ומרדכי אנילביץ'. צעיר בן 19—20 קם, אמר שלום לאמא זקנה ולאבא זקן, כשלבו פוקע מגעגועים, מתאפק מדמעה פן תרגש הורים זקנים, שם את תרמילו על שכמו ויוצא... לשירות העם היהודי, מוכן לכול — —

הבית היהודי ידע פרידות שונות. בן שיצא ללמוד תורה, בן שיצא לשרת בצבא ניקולאי, בן שיצא לעבר ים לארץ הזהב והיהלומים. אך כאן יצא צעיר יהודי מרצונו, מהכרתו לשרות עם הגורל היהודי.

שלמה הוא איש העשייה. כל חייו הם עשייה, אך לא איש המעשה בלבד. הוא היה איש אידיאי במובן הממוזג של המילה.

לא היה מהנאמים, — אך איש בעל לב היה וצמאון לספר, ליצירה. היה מתלהב כילד עם כל פיקחותו ופיקחותו לשמע רעיון, שיר, ויצירה.

בכאב היה מדבר על גילויים ותופעות בתנועה. ללא מלים מצוחצחות אך מתוך מצבר רעיוני אידיאלי יהודי היה פוסק בצורה בהירה וחריפה את דעותיו. וכאן הייתי מרגיש מה עמוקים הרבדים הרעיוניים, התנועתיים, היהודיים, הסוציאליסטיים למחשבתו, וביקורתו.

וכך הוא כותב במכתב גלוי ב־7.7.55 לחבר שהיה בבריגאדה: „נפגשנו בפעם הראשונה באירופה השדודה מיהודיה אחרי מלחמת העולם. אתה הגעת משליחות הבריגאדה ואני מהגהיגנום עצמו כשמאחורי קברות על קברות של אחי־בני־עמי. ואם אחרי כל מה שעבר עלי ועל חברי — גיטו, השמדה, פרטיזאנים — מצאנו שפה משותפת וכוה לאסוף שרידי נוער יהודי אומלל בדרכי אירופה האבלות ולהפוך אותו מאבק אדם לאנשים קונסטרוקטיביים (פוגש אני אותם בכל דרכי הארץ, בספר, בכפר ובעיר והם אנשי עמל ברובם). אני שואל אותך בתוקף מה עשינו את כל אלה? מאין שאבנו את הכוח? והתשובה יכולה להיות רק אחת — בכוח התנועה. היא שחינכה אותנו לעמוד גאים בגיטאות וביערות למצוא את הכוח להמשיך באותה דרך גם אחרי החורבן.“

שום סערה לא עקרה אותו מאדמת יניקתו היהודית.

ועוד מלה על יחסו לדור הצעיר בקיבוץ. עמדתי אתו באילון אחרי חתונה לפני שנה, ליד מועדון הצעירים — בני הקיבוץ. הוא עמד לידי ובמלים אוהבות, כאב לבנים, העריך בכמה מלים חמות כל צעיר וצעיר. הוא שתל בלבו את אהבתו לכל אחד ואחד.

הנני דורך על קרקע זו של אילון ונדמה לי כי זוהי לא אותה קרקע. חסר לי ולעולם יחסר לי פה שלמה.

שלום חולבסקי

(דברים ביום השלושים)

On Jewish Organizations in the Countries of Emancipation.

— Jacob Toury

From the early 18th. century until 1933, Jewish organizations were generally voluntary in character. Their religious attitude was either sectarian or humanitarian and "neutral". Most of them had a denominational outlook and concentrated their attention upon a distinct sphere of charitable, cultural or social activity. Hence, they were markedly different from the former inclusiveness of the "Kehillah". Their formation was accelerated and their apologetic character firmly defined by the various anti-Jewish outbreaks in the 18th. century, until they became reactive rather than active in scope.

But their main feature was their quality as substitute for other formal, social and even intellectual frames of reference for those Jews, who found themselves rejected by their non-Jewish surrounding. Against this reactive quality, the first Zionist organizations with their zeal for Jewish action were a revolutionary movement and waged a prolonged struggle against non-Zionists for leading positions in the organizational framework. Zionism appeared as a popular and democratic force, whereas the leadership of existing organizations was oligarchic and aristocratic. A big part in it fell to intellectuals, who, together with bankers and industrialists, tended to monopolize positions on the board. Thus the general public became indifferent to the existing organizations. The more active elements rallied round Zionists or Socialists, but neither they nor the passive general public recognized the urgent need for a united and strong organization with a generally recognized responsible leadership — until it was too late.

In Memory of Simcha Honwald

Simcha Honwald was an active member of Hashomer Hatzair which was driven underground in Hungary. This memoir is published on the twentieth anniversary of his death.

In Memory of Shlomo Harchas.

Shlomo Harchas was among the founders of the Partisan Movement in the town of Mir. Later, he was one of the bravest guerilla fighters in the woods, and still later he was active in the Movements of "illegal" escape. He was a member of Kibbutz Eilon and was killed in a road accident last year.